خیلی کم کار کرده‌اند وباین واسطه عنقریب مجلس شورایملی مطلبی نخواهد داشت که‌جزءدستور قرار بدهد رؤسای کمیسیونهارا خواهش میکنم تشریف بیاورند و قراری در آن باب بدهیم‌و ضمناً یادآوری میکنم که‌شعبه‌دویم منعقد شودویکنفر رابجای آقای حکیم الملك‌در کمیسیون‌بودجه انتخاب نمایند که‌دیگر در کمیسیونها کسر نداشته باشیم و منبعد منعقد شده اوقات خودشان راصرف کار نمایند بجهة اینکه‌مدتی است کمیسیونها کم کار کرده اند.

حاجی آقا — بعضی از نمایندگان فرمودند وقت گذشته است ولی‌بنده عرض میکنم امروز قرار بود کابینه وزرا پروگرام خودشان‌رابمجلس‌بیاورند.

(گفته شد قرار است‌روز شنبه بیاورند.)

حاجی آقا — بلی‌امروزقراربودبیایندووزارت داخله اقدامات‌خودشان را در باب گرفتاری قتله اظهار نمایند بواسطه اینکه تمام ما ها انتظار داریم بنده آن‌چیزی که پریروز عرض کردم که‌درهرجلسه ملتزم هستم در اینباب اظهار نمایم یك التزامی است حتمی که‌خودرا مجبور میدانم اینکار را خواهم کرد که‌از این باب یاد آوری نمایم تقاضامیکنم روزشنبه هیئت وزراء بیایندولا پروگرام خودشان‌را بمجلس ارائه بدهند ودر باب گرفتن‌قتله نیز اقدامات‌خودشان را اظهار بدارند مطلب دیگر که‌امروز بنا بود جزء مذاکره شود انتخاب پنجنفر هیئت نظار بود و آن کمیسیونی که‌برای حل اشکال انتخاب آنها تشکیل شد چون آقای آقا شیخ‌ابراهیم زنجانی جزء آن کمیسیون بود وهمان‌روز بعد از انتخاب‌استعفا کردند ولی مجلس ساکت بود دیروز کمیسیون منعقد شد و عقب ایشان فرستادیم‌حاضر نشدند ازاینجهة کمیسیون رسمیت نداشت ومن غیررسم مذاکراتی‌شد نتیجه اش راچون رسمیت‌ندارد‌نمیتوانم عرض کنم اگربخواهید که‌بطور غیررسمی نتیجه آنراعرض کنم میتوانم‌عرض کنم‌حالا اگرباید کمیسیون‌منعقدشودیایکنفردیگررای بجای‌ایشان‌انتخابکنیدیااینکه‌خودآقای آقاشیخ ابراهیم استعفای‌خودشان را پس‌بگیرندواگرهم‌صلاح میدانید بهمین‌پنج نفراکتفاشود که‌زودترنتیجه‌مذاکرات‌خودش را راپورت داده وزودتر این پنج‌نفر انتخاب شوندو بازهم عرض میکنم هیئت وزراء زودتر پروگرام استعفای‌خودشان‌رابیاورندکه‌مابدانیم‌پروگرام آنهاچیست واجرای آن‌را بخواهیم وبنده عقیده‌ام اینستکه آن پروگرامی راکه هیئت وزرای سابق بمجلس‌آوردند اگر تعقیب کرده بودیم و اجرای آن پروگرام را خواسته بودیم دچاراینهمه‌اشکالات وصدمات نمیشدیم واین‌را هم عرض میکنم که باید اقداماتی راکه‌وزارت داخله‌درخصوص گرفتن‌قتله کرده‌اندروزشنبه بمابفرمایند

رئیس — درباب پروگرام امروزهم هیئت وزراء وعده دادند روز شنبه پروگرام خودشان را بمجلس بیاورندوالبته در باب قتله‌هم مذاکرات‌خواهد شد که چه‌اقدامات کرده‌اند و در باب لایحهٔ علما هم خوب است آقای آقا شیخ ابراهیم استعفای خودشان را پس بگیرند بجهت اینکه اگر بخواهیم عوض ایشان را انتخاب کنیم حالا وقت گذشته است بجلسه دیگر می‌افتد واسباب تعویق کار میشود.

آقاشیخ‌ابراهیم زنجانی - انتخاب‌جدید لازم نیست آن کسی که بعداز من اکثریت نسبی دارد اورا معین کنید.

رئیس - درصورت استعفای شما باید تجدید انتخاب‌شود دنبالهٔ رأی‌سابق‌را نمیشود گرفت.

(در این موقع آقای زنجانی بتقاضای جمعی استعفای خودشان را پس گرفتند)

رئیس — دستور جلسهٔ آتیه — انتخاب یکنفر منشی بجای آقای معززالملك — انتخاب پنج‌نفر علماء - طرح ارباب کیخسرو درباب کمیسیونها راپورت کمیسیون بودجه درباب مدرسه نقاشی کمال الملك — ایضاً راجع بمستمری آقاشیخ حبیب‌الله گیلانی وشیخ عبدالحسین وشیخ محمد صالح عرب و والدهٔ محمود — شورثانی در قانون اداری معارف آقایان شعبه ثالث‌هم خوب است یکجلسه منعقدنمایند چون در ترتیب انتخاب نمایندگان‌فارس‌اشکالاتی پیدا شده‌است رفع نمایند.

حاج‌شیخ‌الرئیس - آن اشکالات رفع شد وگذشت(مجلس‌مقارن ظهرختم‌شد.)

جلسه ۱۳۴

صورت مشروح روز شنبه ۲۳ شهر رجب ۱۳۲۸

مجلس‌سه ساعت‌قبل‌ازظهردرتحت ریاست‌آقای ذکاء الملك تشکیل شد وصورت جلسه روز پنجشنبه را آقای معاضدالملك قرائت نمودند.

رئیس - درصورت مجلس اگرملاحظهٔ هست بفرمائید.

(راپورت‌شعبه‌سوم‌راآقای میرزا مرتضی‌قلیخان قرائت‌نمود.)

که‌شعبه روز سه‌شنبه پنجم‌رجب‌بریاست دکتر حیدرمیرزا نایب رئیس تشکیل وچون‌آقای‌حسنعلی خان‌ازمخبری شعبه استعفا داده بودند برای‌انتخاب یکنفرمخبر اخذ رأی شده‌آقای میرزا مرتضی قلی خان باتفاق آراء منتخب شدند بعد برای انتخاب دونفر بعضویت کمیسیون عرایض ومبتکرات رأی گرفته شده دکتر حیدرمیرزا بعضویت مبتکرات و آقای ادیب‌التجار بعضویت کمیسیون عرایض باتفاق انتخاب شدند.

شیخ‌الرئیس - خاطرمحترم نمایندگان و سایرآقایان‌آگاه و قریب‌العهد است‌که چند روزقبل از این ازطرف مجلس مقدس یك هیئت شش‌گانه که باکمال افتخار میتوانم عرض کنم (و ساد سهم بنده) وچون‌این بنیان مقدس‌راکه کهف آمال این ملت‌میدانم باین‌نسبتی که عرض کردم افتخار مینمایم از طرف مجلس مقدس برای ایفای دو ماموریت مبعوث‌شدیم‌یکی‌اینکه‌اصنافرو کسبه‌را تامین بدهیم که بهمین زودیها قتلهٔ حجة الاسلام شهید سعید را دستگیر خواهند کرد یکی دیگر اینکه احکام صادره از آیات‌الله بزودی بموقع اجراء گذارده خواهدشد چون اصناف‌نهایت اطمینانرا بقول رسمی وامرصادرهٔ ازمجلس داشتند باکمال احترام تلقی بقبول کرده و دکانهارا باز کرده وچنانچه تابحال معمول است بکار های ترحیم وفاتحه خوانی مشغول شدند وحالا چند روز است ازاین وعدهٔ مامیگذرد و اصناف را عموم اهل مجلس ومخصوصاً این چند نفری که از مجلس انتخاب شده بودنداعتراض دارند وبنده ازطرف‌خود بآنها حق میدهم که باصطلاح شماها هرنوع پروتست واعتراض بکنند زیرا که پیش از این اگریك آدم غیرمعروفی در یك دهکدهٔ کشته میشد فوری قاتل معلوم میشد من تعجب میکنم وهم نمیتوانم خود را بیك جهتی تسلی بدهم واز این خیال آسوده باشم که آیا درنظر این ملت ونمایندگان این ملت‌خدای نکرده خون‌این‌سید شهیدسعید مرحوم حجة الاسلام بهبهانی قابل اهمیت وملاحظه نیست و باکمال جدیت عرض میکنم اگرچه خون این شهید هم سنك خون سید الشهداء نیست ولی همرنك خون‌آن بزرگوار است بلکه عرض میکنم این همان ثاراست و منبع همان آثار ومنتظر یکفاعل مختار و اگر وزرائیکه تازه انتخاب شده اند باز نخواهند تا بفعالیت رفتار نمایند نه خرابی را میتوانیم مرمت کنیم نه حفظ شرافت مجلس واگرمجلس باین هیئت اجازه ندادند وما ازطرف خودمان مأمور بودیم که اظهار بدارند که هر کس که بامن همراه است این مطلب را تعقیب نماید (گفتند صحیح است).

رئیس — درخصوص احکام آیات‌الله میدانید که شروع باقدامات شده و تایك اندازهٔ کوتاهی نشده است — اما درمسئله قتله خوب است تأمل بفرمایند هیئت وزراء که حاضرشدند از آنها سئوال بکنیم که دراین باب چه اقدامی کرده اند اگرچه مسلماً آقایان نمایندگان هرروزمراقب هستند که این مسئله راتذکار بفرمایندو بایدهم بفرمایند ولی نتیجهٔ آن وقتی گرفته میشود که هیئت وزراء حاضر باشند و در حضور آنها مذاکره شود وسئوال کنیم که دراینخصوص‌چه‌اقدامی کرده اند وآقای رئیس الوزراء وعده داده اند که امروز تشریف بیاورند وامروزهم بنده بتوسط تلفن بایشان پیغام کردم که تشریف می آورند بمجلس یا خیر جواب دادند مشغول تهیه آمدن مجلس هستیم خوب‌است‌این‌مذاکره‌رابگذاریم‌تاوقتیکه‌ایشان‌تشریف بیاورند ودر اینخصوص مذاکره شود و حالا اگر مجلس تصویب مینماید برویم سردستور ویکنفرمنشی را انتخاب کنیم.

حاجی آقا — چون دیروز مطلبی اتفاق افتاده است که لازم است اینجا مذاکره شود و آن سئوالی‌راهم که از وزارت جنك کرده‌ام‌استدعا میکنم زودتر اخطار شود چون امروز شنیدم که‌در قزاقخانه گلوله های شربتل راشروع کردند بعنوان مشق دارند صرف میکنند بدیهی است‌این گلوله ها هرکدام مبلغی قیمت دارد ونباید بعنوان‌مشق صرف شود وبیهوده ازمیان‌برود واین مطلب‌غریبی است تقاضا میکنم که آن‌سئوال بنده بوزارت‌جنك اخطار شود که حاضر شده بمجلس جواب بدهد (گفتند صحیح است)

رئیس — شروع میکنیم بدستور — اول انتخاب یکنفر منشی بجای آقای معزز الملك

حاج شیخعلی — یکی از دستور لایحه علماءاست که قرار شد کمیسیون راپورت بدهدو امروز انتخاب شوند.

رئیس - بلی‌چون آن کمیسیون مذاکراتش تمام نشده وبعلاوه یك مطلبی باقیمانده که باید در بین مجلس ده دقیقه تنفس کنیم که مذاکراتشان تمام شده راپورت‌بدهندتابعداز تنفس انتخاب‌نمایند

حالا یکنفر منشی انتخاب میکنیم (ورقه توزیع) راخذ شده آقایان متین السلطنه - حاجی آقا آقاشیخ محمد خیابانی برای استخراج آراء بحکم قرعه معین وآقای حاجی میرزا رضاخان آراء رااز قرار ذیل استخراج نمودند عده اوراق (٦٤)میرزا مرتضی قلیخان (٤١) رأی سلیمان میرزا - (٢٠) رأی - متین السلطنه وممتاز الدوله و معاضدالسلطنه هرکدام یك رأی]

معاضد الملك — آقای میرزا مرتضی قلیخان باکثریت چهل و یك رأی انتخاب شدند [راپورت کمیسیون بودجه قرائت شد که شهربانو نام والده آقامحمود عریضهٔ بمجلس عرض کرده که ماهی شصت تومان حقوق دیوانی اوراوزارت مالیه نپرداخته کمیسیون بودجه از وزارت مالیه در این باب توضیحات خواسته جواب داده اند که مقرری اورا سنوات قبل وزارت خارجه درجزء استصوابی‌ها دریافت مینمود وچون هذه‌السنه تکلیفی برای آنها معین نشده این است که تابحال پرداخته‌نشده‌است کمیسیون بودجه بعد از مذاکرات و تحقیق حال مشارالیها تصویب کرده بود که مبلغ مزبور را باوبدهندوماهی پنجتومان رادرحق اوزاید ندانسته]

افتخارالواعظین — در اینصورت چاپی ژلاتینی که مینویسد مطالبی که‌در مجلس‌حاضراست وباید جزودستور شود چیزهائیکه بمانشان داده‌اند (۳۱] فقره آن راپورت کمیسیون بودجه است که تقاضای وجه کرده‌اند و از پنجتومان الی (٥٠٠) تومان که من جمله از آن ۳۱ راپورت همین‌مسئله است والده آقا محمودکه تقاضای وجه کرده است بنده عرض میکنم در هیچ مملکتی تا امروز شنیده نشده است که‌بودجه مملکت رافقره بفقره بلکه‌ماده بماده بلکه‌فصل بفصل بلکه‌جزءبجزء ازمجلس‌شورای ملی بگذرانند آنهم فقط بودجه خرج جهة اینکه دراین مدت هشت‌ماه آنچه بمجلس آمده است این است که هی‌راپورت کمیسیون بودجه پیشنهاد شده وهی وزراء تقاضای خرج کرده‌اند ومجلس بعضی رارد کرده‌است وبعضی راتصویب نموده است بنده عرض میکنم از یکتومان الی هزار تومان چه خرج لازم وچه خرج غیر لازم‌والبته‌تالازم نباشدازطرف وزیر پیشنهاد نخواهدشدهرچه خرج پیش‌نهادبشود هر قدر باشد مجلس نباید تصویب کند تا وزراء ناچار شود بودجه عایدی مملکت را بمجلس تقدیم نمایند که ما بفهمیم در مملکت دخل‌دولت چیست‌و به ازای آن خرجش چیست وقتیکه دیدیم عایدی نداریم چه مخارج لازم باشد وچه‌غیرلازم رد کنیم وبگوئیم محل نداریم‌والا باین‌ترتیب‌که پیش‌میرویم می بینیم وزیرمالیه‌راکه‌بمجلس بیایند وبگویند که‌ده کرور کسر بودجه داریم ومجلس شورای ملی‌باید فراهم نماید‌بنده تقاضا می کنم نه این‌یك فقره‌بلکه آن (۳۱) قلمی که تصویب شده کمیسیون بودجه است هیچ بمجلس نیاید ومذاکره نشود تا وقتی‌که صورت کل بیاید تا به بینیم‌که چقدر دخل داریم و موافق آن خرج‌تصویب شود ودیگر آنکه بنابود امروز وزراء بیایند وپروگرام خودشان را بمجلس تقدیم کنند تابه بینیم چه‌می خواهند بکنندوازروی چه ترتیبی می‌خواهند داخل اصلاحات شوند وحالا میپرسم‌که آیا هیئت وزراء بمجلس خواهند آمد وپروگرام خودشان را خواهند آورد یاخیر ؟

رئیس — عرض کردم که آقایان وزراء سئوال کردم که تشریف میآورند گفتنددر تدارك همین‌کار هستیم .

حاج سیدابراهیم‌مدرسی — مکرر دراینخصوص مذاکره می‌شود که درچیزهای جزئی نباید اینقدرمذاکره کنیم ماباید اول عایدی‌مملکت را بدانیم بعد از آن خرج تصویب نمائیم باز می بینیم‌که هر روز از کمیسیون بودجه یك خرجی در دستور منظور می‌شود با آنکه چیزهای خیلی‌مهم داریم مثل قانون اداری معارف وقانون ثبت‌اسناد وقوانین خیلی درمجلس است واهمیت دارد استدعا می کنم مجلس‌مقدس‌فعالیت وجدیت درآن‌هابنمایند که ازیك مطلبی‌که عنوان می کنند ومی گویندداخل مذاکرات کمیسیون بودجه نباید بشویم اینمطلب را فعلیت واهمیت بدهیم .

رئیس - عرض کردم‌که مطلب مهم امروز ما همان لایحه آقایان علماء است ولی‌چون کمیسیون که‌برای حل این مشکل منعقد شده بود یك جزئی کاری دارد ومحتاجیم باینکه ده دقیقه تنفس‌بکنیم بعد بیائیم وبانتخاب مشغول‌شویم واینها جزئی‌است وچندان اهمیت ندارد و باید تکلیف این اشخاص معین شودکه یاماًیوس شوند یا اینکه بدانند دارای حقوق هستند واینهم ماهی پنج تومان است واینکه آقای افتخار الواعظین فرمودند سی و یك فقره راپورت‌بودجه است یکی دوفقره‌اش راجع بوزراء است که‌بسه هزار تومان هم نخواهد رسید و این اینقدر اهمیت ندارد که ما بگوئیم تا بودجه را نه بینیم رأی نمی‌دهیم علاوه بر این توصیه از آقای آخوند خراسانی شده‌وباین طور معوق مانده‌عقیده بنده این است که این بگذرد والبته‌کار مهم‌راباید مقدم داشت وشما اگر بتوانید دریك‌روز کار مهم ویك روزکار غیرمهمی صورت بدهید بازخیلی‌خوب کار کرده‌اید .

ارباب کیخسرو - درباب بودجه‌مدتی است مذاکره شده‌است دیگرلزمی‌ندارد آنقدرمذاکرات شود کمیسیون بودجه تصویب کرده است باید رأی گرفته شود که وقت مجلس‌را ضایع نکند وقتی‌مذاکرات در اینبابها میشود باید رأی گرفت تا معلوم شود هر قدر مذاکرات مکرر شود فایده ندارد پس خوب است رأی بگیریم.

رئیس — بروفق راپورت کمیسیون‌بودجه در خصوص ماهی پنجتومان در حق شهربانو خانم والده آقا محمود رأی گرفته میشود.

فهیم‌الملك — درخصوص این مواجب‌خرج تازه نیست این‌چیزی بود که‌بآنها داده میشد وشوهر این‌شخص در وزارت خارجه خدمت میکرده است و حالا از میان رفته است و حقوقش را بعنوانـاتی که سابق معمول‌بوده است از بین برده اندو برای‌رعایت حال او ماهی‌پنجتومان درحق او بعنوان استصوابی بر قرار شده بود و در هذه‌السنه چنانکه در راپورت ذکر شده برای اینکه تکلیف این استصوابی معین نشده است باو نداده اندو از قراریکه در کمیسیون تحقیقات شده خیلی استحقاق دارند وهیچ ندارندفقط امرشان بهمین ماهی پنجتومان میگذرد .

رئیس — کسانیکه موافقند باکمیسیون بودجه که‌ماهی‌پنجتومان داده شود ورقه‌سفید خواهندانداخت (ورقه رأی توزیع چون بعضی از آقایان نمایندگان ورقه رسمی همراه نداشتند و ناچار بودند که اسامی خودشان‌را بنویسند و این اسباب‌معطلی وقت مجلس میشد ارباب کیخسرو اینطور تقاضا کردند.)

ارباب کیخسرو — بنده درسابق هم استدعا کردم باز تکرار میکنم این اوراق رأی‌که داده‌شده است برای این است که‌نمایندگان درموقع‌رأی‌همراه داشته باشند و حالا می بینیم بعضی از آقایان همراه ندارند واز موزع اوراق میخواهند که بنویسندو این اسباب معطلی میشود حالا خاطرنشان آقایان مینمایم که اوراق رسمی را بعداز این‌همراه‌داشته‌باشند.

(ورقه‌رأی اخذ شده عده‌حضار (٦٦)سفیدعلامت قبول (٤٧) امتناع(١٩)

رئیس - باکثریت تصویب شد.

اسامی تصویب کنندگان :

صدرالعلماء-سپهداراعظم -حسنعلیخان-سلیمان میرزا مؤتمن‌الملك -معاضد السلطنه -دکترعلیخان - آقا شیخعلی- ضیاءالملك- ناصرالاسلام -سرداراسعد دکتر اسمعیل خان - ممتاز الدوله- ادیب التجار - معتمدالتجار -آقامیرزا ابراهیم خان -شیخ الرئیس- لسان‌الحکماء -دکترحیدرمیرزا- بیرالسلطان- آقا- سید حسین‌اردبیلی -مصدق‌الممالك- صدیق حضرت- معین‌الرعایا - ابوالقاسم‌میرزا - عزالملك-فهیم‌الملك منتصرالسلطان - عزالممالك - آقامحمد بروجردی- آقاسید عبدالحسین بروجردی - ارباب کیخسرو — دهخدا -متین‌السلطنه- وکیل‌التجار - آقاسیدابراهیم مدرسی- بهجت - میرزا ابراهیم‌قمی - مرتضی‌قلیخان معاضدالملك - حاجی سیدنصرالله - حاجی میرزارضا خان - حاجی آقا - صنیع‌الدوله — اسدالله خان کردستانی - ادیب‌التجار - ذکاء الملك

دوفقره راپورت کمیسیون بودجه قرائت شد مشعر بر اینکه شرحی از مقام نیابت سلطنت بوزارت مالیه متضمن سواد مرقومه آیت‌الله خراسانی که جنابان آقاشیخ‌عبدالحسین‌وآقاشیخ‌صالح‌عرب که‌دویست وپنجاه تومان نقد وهفت خروار جنس مقطوعی‌ایشان درسنهٔ قوی‌ئیل بواسطه خدمات ایشان در پیشرفت مشروطیت سزاوار نیست مقطوع شود و نیز شصت تومان درحق آقا شیخ حبیب الله گیلانی که در سال تخاقوی‌ئیل برقرار شده‌است وچون درزمان استبداد صغیر بوده است بحکم کلیه برگشت کرده و حضرت آیت‌الله ابقای‌حقوق‌مزبور راخواسته‌بودند کمیسیون بودجه بعداز مذاکرات باوزارت مالیه تصویب کرده بود که سالیانه یکصد وچهل وچهار تومان که ماهی ۱۲ تومان میشود بعنوان برقراری جدید درحق آقاشیخ عبدالحسین وآقا شیخ الح عرب برقرار شود ونیز برقراری‌سالی شصت تومان‌را درحق آقاشیخ‌حبیب‌الله زاید ندانسته وتصویب نموده‌بود.

رئیس - اگر مخالفی نیست رأی‌بگیریم — (گفتند مخالفی نیست)

رئیس - رأی میگیریم درفقره اول بطوریکه وزارت مالیه تقاضا و کمیسیون بودجه نیز تصویب کرده است که ماهی دوازده تومان در حق شیخ

عبدالحسین وشیخ صالح برقرار شود هر کس موافقت دارد ورقه سفید بیندازد.

(رأی گرفته شد)

معاضدالملك — عدهٔ حضار (٦٥) ورقه سفید(۳٦) آبی ندارد امتناع (۲۸)

رئیس- باکثریت تصویب شد.

(ردکننده صدیق حضرت) — کسانیکه تصویب کرده اند:

سردار اسعد - معتمدالتجار - شیخ‌الرئیس — ضیاء الممالك — حاج سیدنصرالله - ذکاءالملك — دهخدا - دکتر اسمعیل‌خان- صدرالعلما- سپهدار اعظم آقا محمد بروجردی - میرزا اسدالله خان - معاضد السلطنه — دوٴتمن الملك — مصدق الممالك — فهیم‌الملك — حاجی شیخعلی - دکتر حیدر میرزا وکیل الرعایا - ادیب‌التجار - عزالممالك — بهجت- عزالملك — متین‌السلطنه - معاضدالملك — میرزا مرتضی قلیخان — میرزا ابراهیم خان - حاج سید ابراهیم مدرسی- ممتازالدوله - آقاشیخ محمد حسین صنیع‌الدوله - معین‌الرعایا - لسان‌الحکماء — حاج میرزا رضاخان — محمدهاشم میرزا.

رئیس - حالا رأی گرفته میشود درفقره دویم که‌ماهی پنج‌تومان‌درحق شیخ حبیب‌الله گیلانی برقرار شود هر کس‌تصویب میکند ورقه سفیدخواهدانداخت

(رأی گرفته‌شد)

معاضدالملك — عدهٔ حضار (٦٥) ورقه سفید (۳۳) ورقه‌آبی (۱) امتناع (۳۱)

رئیس - باکثریت تصویب‌شد

(ردکننده صدیق حضرت) — کسانیکه‌تصویب کرده‌اند.

آقا میرزا ابراهیم قمی - کاشف - سرداراسعد دکتر اسمعیل‌خان - صدرالعلماء - دکتر حیدر میرزا ضیاءالممالك- معتمدالتجار - ادیب‌التجار- لسان الحکما آقاشیخعلی- وکیل الرعایا- فهیم‌الملك - حاج‌شیخ‌علی آقاشیخ‌اسدالله- آقا محمد بروجردی - میرزا اسدالله خان- میرزاعلی اکبرخان‌دهخدا- آقامیرزا کیخسرو- عزالملك - بهجت - متین‌السلطنه - معین الرعایا — ادیب - حاجی میرزا رضاخان - معاضدالسلطنه- میرزا مرتضی قلی‌خان - میرزا ابراهیم خان - مدرسی- ذکاءالملك — آقاشیخ محمد حسین یزدی.

راپورت کمیسیون‌بودجه قرائت گردید که لایحه از وزارت معارف رسیده بود مشعر بر اینکه علم نقاشی از شعبه‌مهم معارف‌ودر مملکت ایران بمرور از دست رفته است وزارت معارف‌درصدد بودراهی برای پیشرفت این مقصود بدست آرد از حسن اتفاق میرزا محمد خان کمال‌الملك که در این‌فن از جمله‌اساتید و برای تکمیل در اروپا سالها زحمت کشیده است بصرافت طبع مایل گردیده مدرسه ترتیب دهد که فقط علم نقاشی را بیاموزد و بجهت ایجاداین‌مقصود که دو هزار زرع‌ازاراضی‌نگارستان و دو هزار تومان پول‌خواسته است که باو داده‌شود که‌بسلیقه‌خود کارخانه‌و کلاس‌نقاشی‌دایرنماید کمیسیون بعداز دو جلسه مذاکره با وزیرعلوم وکمال‌الملك تقاضای وزارت علوم‌راموافق صرفه‌وصلاح‌دولت‌دیده تصویب کرده بودکه دوهزارزرع‌ازاراضی‌نگارستان و دوهزار تومان بوزارت علوم‌داده شود که‌بتوسط آقای کمال‌الملك مدرسه نقاشی درآنجا دایرشود

ارباب کیخسرو — می‌خواستم عرض کنم که بهمین دوهزار تومان که نمیشود آقای کمال الملك مدرسه دایر نماید وبعداز آن کمال‌الملك‌باز معلمین لازم دارد چیز های دیگر هم‌از قبیل‌اثاثیه و غیره می‌خواهد گمان بنده اینست که این‌پیشنهاد خیلی ناقص باشد ولازم‌است که‌ثانیاً برود کمیسیون که این‌ترتیبات‌رانیزمذاکره کرده‌ثانیاً‌پیشنهاد کنند

صنیع‌الدوله — اولا اینجااشتباه کتبی‌شده است کمال‌الملك دویست زرع زمین خواسته است نه دوهزار زرع‌وثانیاً اینکه ارباب کیخسرو گفتند گمان نمیکنم‌لازم‌باشد ثانیاً بکمیسیون برود‌بجهت اینکه این‌مبلغ‌فعلا داده میشود که‌بیك‌شکلی‌عجالتا این مدرسه راایجاد نمایندبرحسب اتفاق سال‌دیگر اگر لازم شد چیزی‌داده شود باز بمجلس‌پیشنهاد میشود و مجلس‌تصویب میکندوالا از حالا نمیشود یکدستگاه بزرگی بچینیم ومخارج گزافی ازبرای آن تصویب نمائیم درصورتیکه نمی دانیم من بعد چقدر مخارج خواهد داشت

آقا شیخ حسین یزدی - امروز با این خرابیهای مملکتی وکارهای اساسی که داریم‌مدرسه نقاشی دائرکردن خیلی غریب است.

ابوالقاسم میرزا— چون آقای ارباب کیخسرو فرمودند که این وجه کم است‌بجهت‌اینکه اثاثیه زیادی لازم دارد با خود کمال الملك در اینخصوص مذاکره شد گفتنداینقدر از اثاثیه که خودم دارم می آورم و فعلا بیشتر لازم نیست و این مبلغ برای سایر ترتیبات عجالته کافی است.

ارباب کیخسرو — چون آقای ابوالقاسم میرزا این اظهار را کردند بنده متقاعد میشوم ولی میخواهم بدانم این مبلغ خرج باقی اثاثیه میشودیا بنائی.

وکیل الرعایا - چون فرمودند دراینموقع خرابی مملکت جای این‌کار نیست لازم است عرض کنم بنده آن مملکتی را خراب می‌بینم که در آن علم نیست‌وهر مملکتی که دارای علم است آنرا نمیشود خراب گفت باین جهت میشود این را تصویب کرد.

رئیس — معلوم میشود مخالفی نیست و باید رأی گرفت ولی‌لازم‌است معلوم‌شود که دویست زرع زمین است‌یا دوهزار زرع.

صنیع الدوله - عرض‌کردم او دویست‌زرع خواسته بود حالا اگر شما میخواهید بااو همراهی کنید که دوهزار زرع تصویب کنید چه‌ضرر دارد

فهیم‌الملك — بطوریکه گفتند دویست زرع پیشنهاد کرده بودند برای بنابعد با معاون وزارت معارف در اینخصوص گفتگو شد و گفته شد این دویست زرع فقط کفایت بنای آنراخواهد کرد و این یك حیاطی که بتواند آن‌بنا را حفظ نماید باید داشته باشد بعد خود آقای کمال‌الملك اظهار کردند که دو هزار زرع زمین داده شود حالا آقای صنیع‌الدوله که در زمان وزارت علوم ایشان این پیشنهاد شده است البته اطلاع دارند لازم میدانند بیشتر تصویب نمایند.

متین‌السلطنه - بنده با اشخاصی که این مدرسه راتصویب میکنند همراهم ولی این راپورت را ناقص‌میدانم خوب است آقایان نمایندگان‌محترم رأی بدهند که این راپورت برگردد بکمیسیون در آنجا خودآقای کمال‌الملك رابخواهند و معلوم‌شود مساحت زمینی را که میخواهند یقینا چقدر است ثانیاً در باب مبلغ گمان میکنم تصویب های دولت جدید بایدیك‌تفاوتی‌با تصویب های قدیم داشته باشد سابقاً اگر کسی میخواست مثل آقای کمال‌الملك مجاناً بوطن خدمت نماید و معلومات خودش را بابناء وطن خود بیاموزد عطیه و انعامهای گزاف داده میشد و دستخط میگردید بدون اینکه رسیدگی نمایند این زمین ووجهی را که داده‌اندبمصرف رسیده‌است یانرسیده است‌محلی دارد یاندارد بنده عرض میکنم تصویبهای مجلس شورای ملی همیشه باید از روی‌یك مسلك صحیحی باشد باید معلوم کرد در صورتیکه این مدرسه دو هزار وبیست ویکتومان و پنجشاهی را تصویب کنیم و اگر ۱۹۹۹ تومان نه هزار خواسته است بدون کم‌وزیادباو داده شود وچنانچه عرض کردم این را بفرستید بکمیسیون که هم مبلغ مخارج او معلوم ومعین شود و هم مساحت زمینی که باید باو داده شود وبعد که ایندو فقره معین‌شد راپورت‌آن داده شودوآنوقت تصویب‌شود.

حاجی‌عزالممالك— عرض‌میکنم این‌مسئله که آقای‌متین‌السلطنه‌فرمودند که در کمیسیون مذاکره شد این دوهزار زرع زمین‌فقط‌برای یکجائی است که مخصوص نقاشی‌است که همین طوری که راپورت داده‌اند در آنجا علم وعمل نقاشی آموخته شود و چون نقاشی یك کاری است که بنا باید مخصوص آن کار ساخته شود اینست که این شخص دویست زرع زمین خواسته است وبمیل وسلیقه خود کلاس وکارخانه نقاشی دایر نماید حالا اگربخواهیدیك فضا ومحوطه هم برای آن‌باشد همان دوهزارزرع را تصویب نمائیدواین ضرری‌هم ندارد‌بجهت‌اینکه هروقت باشد متعلق بدولت است واینکه گفته شد برود کمیسیون بودجه عقیده بنده اینست که‌تابرود کمیسیون وبرگردد یکقدری‌طول‌میکشدومخصوصاً متوجه میکنم‌خاطر آقایان رابااین‌نکته که‌وجودآقای کمال‌الملك خیلی‌مهم‌ونافع است وبایدخیلی ممنون باشیم ومغتنم‌بشماریم که‌از معلومات‌ایشان‌استفاده‌شود

رئیس- پیشنهادی از طرف آقای میرزا ابراهیم خان شده‌است قرائت‌میشود[پیشنهادذیل‌را آقا میرزامرتضی قلیخان قرائت نمود.]

این بنده پیشنهادمیکنم دوهزار ویانصدزرع از اراضی نگارستان برای مدرسه نقاشی تصویب شودکه دو هزارزرع رابفروشند ومخارج‌پانصدزرع دیگر کنند که‌هم مدرسه ساخته شود وهم ضرری ببودجه مملکت وارد نیاید.

آقاشیخعلی-میخواستم‌عرض کنم‌درراپورت دو هزارزرع تصویب شده است حال اگربایدزیاد تر تصویب شود باید‌بکمیسیون رجوع‌شود.

رئیس - این‌زیادی نیست فقط وجه‌را بدل کردند بزمین.

میرزااسدالله‌خان کردستانی - خیلی

افسوس خوردم از بیانات و فرمایشات آقای‌متین السلطنه بواسطه اینکه میدانم‌اگر این مذاکرات را آقای کمال‌الملك بشنود محققاً از این اقدامی که بصرافت طبع میل‌کرده است بنماید دل سرد خواهد شد و یقین میدانم اگر این شخص دراروپا می‌بود یك دقیقه او را نمی گذاشتند بی‌کار بماند اینقدر هم نباید مراقبت در نکات قانونی بنمائیم باید قدری هم مواظب آن باشیم که یك کسی راکه میبایست از علوم او بهره مند و مستفید شویم اینطور دلسرد نکنیم باینکه اسم این تصویبی که امروز می گذرد عطیه گذاشتند این شخص میدانم بواسطه اینکه از معلومات او بهره می‌بریم‌نه‌اینکه او رهین منت ما باشد و دیگر اینکه گفته شداین شخص دویست ذرع خواسته و در راپورت دوهزار ذرع تصویب‌شده شده است بنده عرض می کنم‌اگر دو هزار ذرع هم تصویب شود طوری نخواهد شد بجهة اینکه هر قدری لازم است بنا می‌شود و اضافه را وزیر فوائد عامه اعاده میدهد که‌ذره‌ئی از اراضی‌بدولت ضرر نخواهد خورد.

رئیس - رأی می گیریم اول‌باین‌پیشنهادیکه خوانده شد.

میرزاابراهیم‌خان- بنده در صورتی که رأی میدهند از بودجه داده شود پیشنهاد دوم را مسترد میدارم.

رئیس میس‌رأی‌می گیریم براپورت کمیسیون کسانی‌که‌موافق راپورت کمیسیون تصویب‌می کنند دو هزار ذرع زمین و دو هزار تومان‌برای مدرسه نقاشی‌داده شود ورقه سفید خواهند انداخت [رأی گرفته‌شد.]

معاضدالملك -عده حضار (٦٧)ورقه‌سفید (٥۲)آبی (۲) امتناع[۱۳].

رئیس - باکثریت‌تصویب‌شده یك‌ربع تنفس میشود که بعد لایحه علما را قرائت کنیم.

ردکنندگان . کاشف . دکترحیدرمیرزا. کسانیکه تصویب کرده اند:

صدیق‌حضرت . معاضدالسلطنه . ضیاءالممالك صنیع‌الدوله . دکتر اسمعیل خان . معتمدالتجار سرداراسعد . تربیت . آقا شیخ‌رضا . ادیب‌التجار سپهدار اعظم . شیخ الرئیس . مصدق الممالك آقا شیخ ابراهیم زنجانی . شیبانی . حاجی آقا . دوٴتمن الملك . صدر العلما آقا شیخعلی- سلیمان‌میرزا- وکیل الرعایا -منتصر - السلطان-محمدهاشم میرزا-دکترعلیخان-حسنعلیخان- حاجی شیخعلی میرزا داود خان -آقا سید جلیل - فهیم‌الملك- ابوالقاسم‌میرزا - بهجت-مدرسی- کزازی -ممتازالدوله -حاجی عزالممالك -میرزا احمد قزوینی حاجی شیخ‌اسدالله- افتخارالواعظین-میرزااسدالله خان آقامیرزا کیخسرو -متین‌السلطنه -حاجی‌میرزارضاخان ادیب-عزالملك - نوبری- میرزامرتضی‌قلیخان-میرزا ابراهیم‌خان- حاج‌سیدنصرالله- معاضدالملك-ذکاءالملك دهخدا - (مجدداً‌جلسه تشکیل‌شد راپورت کمیسیون (٦) نفری را آقای حاجی‌آقا قرائت کردند.)

کمیسیون بعداز مذاکرات لازمه اینطوراظهار عقیده کرده بود که لفظ‌قرعه دارای یك معنای عامی است که شامل اکثریت تام نیز میشود.

حاج‌آقا— یکمطلب دیگری که‌راجع است باین راپورت این است که اگر مجلس موافقت نداشته باشد که‌معنی قرعه عمومیت داشته واکثریت‌راهم‌شامل باشد باید چند مرتبه رأی گرفته شودو بعد بقرعه‌معین شوددراینباب هم‌در کمیسیون گفتگو شدرأی کمیسیون بر این‌است که‌چون مادر قانون‌اساسی ساکت است و همینقدر میگوید که باتفاق یا بقرعه باید انتخاب شود برای اینکه‌حتی‌الامکان تحصیل اتفاق‌شده باشدونتیجه مطلوبه حاصل‌شود عقیده کمیسیون بر این بود که‌سه مرتبه رأی گرفته شود اگر اتفاق حاصل نشد آنوقت قرعه کشیده شود ولی اگراین‌معنی را که کمیسیون رأی داده است مجلس‌هم قبول نماید بمقصود اصل و نتیجه مطلوبه نایل‌خواهیم شد.

معززالملك — درباب زمان کمیسیون چه‌رأی داده است.

حاج‌آقا— درباب زمانهم در کمیسیون هیچ گفتگوئی نشدولی بنده عرض میکنم که عبارت قانون اساسی در اینجا واضح‌است که مراد از دوره دوره تقنینیه است که‌در هردوره همین طورتعیین میشودواز طرف حجج‌اسلام معرفی میشوند.

محمدهاشم‌میرزا— این بیانات‌دلایلی که راجع بعقاید کمیسیون بود و مخبر اظهار داشتند بنده بآن دلایل اعتراض دارم بعلاوه دلالت بر بی اطلاعی اعضاء کمیسیون مینماید بواسطه‌اینکه ایندلائل اگر راجع بکیفیت لغت‌است بیان کردن‌اینکه‌لفظی معنای لغوی‌یااصطلاحی‌دارد راجع باهل اصطلاح یا عرفان اینست که از روی عقیده اظهارنمایند در اینجا هیچ‌لزوم لغوی نداشت که اینطور بیانات شود که رجوع نمائیم باصطلاحات ۰۰۰ سال قبل در تعیین مراد لغوی واینکه درراپورت نوشته شده است که معنای‌قرعه بحسب لغت عمومیت دارد دلیل این‌نمی شود که مراد ازقرعه اکثریت‌است بجهة اینکه اغلب الفاظی که مادر اصطلاح خودمان یك معنای خاصی را ازاو میخواهیم بحسب لغت معنای آن عام‌است مثل‌اینکه لفظ استیضاح یاسئوال راکه ما اصطلاح قرارداده‌ایم معنای آن‌اعم‌است وحال‌اینکه ماآنرا اصطلاح قرار دادیم که‌وکیل و نماینده از وزیر سئوال نماید ووکیل‌نمی‌تواند ازوکیل‌سئوال یا استیضاح کند وحال‌اینکه‌اگر بلغت رجوع کنیم می‌تواند واگربخواهیم برای‌لفظ قرعه بمعنای‌لغوی رجوع کنیم وببینیم بحسب لغت چه‌معنائی داردباید بگوئیم که‌برملهم می‌شود معین کرد بجهة اینکه یکی از معانی لغوی آن رمل‌است . بعلاوه تقریبا بیست‌نفر ازآن اشخاصیکه شریك در نوشتن این اصل بودند الان حاضرندوگویا فراموش‌نکرده‌اند که مراد ازاین لفظ درآن وقتی که می نوشتند چه بوده است وثانیا اگر مراد ازقرعه اکثریت بوده است‌پس‌چرادرجاهای‌دیگرقانون اساسی که‌اکثریت‌تام را مناط دانسته لفظ قرعه را ذکر نکرده و بلفظ اکثریت تام قید کرده‌است و اگر می گویند خیر دو اصطلاح داشته‌ایم یکی معنای خاصی که ما از آن می‌خواهیم ویکی اکثریت تام عرض می کنم این اصطلاح رابرای بنده معین‌می کنید یا اینکه باید در سابق هم این معنارا از او خواسته باشند لابد خواهید فرمود باید بسابق‌هم رجوع کنیم و وقتی که‌بسابق رجوع کنیم می‌بینیم که‌ابدا این‌معنی را ازاو نخواسته‌اند چنانچه درجاهای دیگر که قید باکثریت تام کرده شد معلوم می‌شود مراد ازقرعه اکثریت تامرا دانستندواگر مراد ازقرعه دراینجا اکثریت باشداین‌یك عبارت‌بیمعنی‌خواهد بود بجهة اینکه درجائی‌که اکثریت تام کافی‌است قید باتفاق لغو است مثل اینست که‌بگوئیم «۱۵» نفرباید‌یك لایحه را امضاء نمایند ده‌نفر باشند در صورتی که ده‌نفر کافی‌است پانزده نفر لزومی ندارد اگرمراد ازقرعه اکثریت بود وپس‌چرا درنظامنامه انتخابات ونظامنامه‌های دیگر اکثریت رادرمقابل قرعه ذکر کرده‌اند درهر صورت بنده این تفسیر غیر منتظر را که هرشخص عالمی که‌ملاحظه کند خواهد گفت این چه تفسیری است بنده که‌قبول نمی کنم ونمی توانم این عقیده کمیسیون را بپذیرم ورد میکنم

حاج‌آقا - اینکه آقای محمد هاشم میرزا می فرمایند که‌اگر بخواهیم معانی لغوی این لفظ رابدانیم یکی ازمعانی آن رمل‌است بلی رمل هم یکی ازمعانی قرعه‌است و بنده هم عرض کردم که این لفظ یك معنای‌عامی دارد ولی‌مجلس میتواند رفع این شبهه‌را بکند وتصریح نماید که‌مرادازین لفظ دراینجاچیست‌امااینکه میفرمایند بنده‌بدلایلی که کمیسیون آورده است اعتراض‌دارم بنده عرض می کنم اصل مطلب که معین است اگر یك لفظی چندین معانی داشته‌باشد مثل همین لفظ که علاوه‌بر این معانی که‌ذکرشدمعانی دیگرهم دارد مثل‌رمل ومسلماً درهمچو مقامی مراد تمام معانی آن نبوده است پس‌باید توضیح‌شود واین دلایلی که کمیسیون اقامه کرد ومراد ازقرعه راممنای عامی‌دانست که شامل اکثریت هم می‌شودمقصودش این بودطوری شود که‌اشخاصی را انتخاب کنیم که‌درجه علمیتش نسبت بسایرین درجه صفر نباشد حالا بسته برای مجلس‌است هر طور رای میدهد همان‌است.

نوبری - بنده با اینکه مخبر کمیسیون میفرمایند مداخله کردن رامفید نمی دانم خود را مجبور می‌دانم یك مطلبی راخدمت شاهزاده محمد هاشم میرزا عرض نمایم که ادبیت بخرج دادند در صورتیکه این‌معنی راهیچ نمیشود نسبت بادبیت داد بجهة اینکه معنی قرعه‌آن چیزی است که با آن استخراج مجهول رامی کنند ومشتق از قرع‌است‌که بمعنی زدن‌است یعنی آلتی‌است که‌بتوسط‌آن‌مجهول را معین می کنند بنده‌اعتراضات زیاد داشتم‌باعضاء کمیسیون ولی چون آقای محمد هاشم میرزا بعضی از آنها را بیان کردند تکرار نمیکنم اما این که کمیسیون رأی داده است‌که این را مجلس توضیح نمایند وبعنوان ماده الحاقیه باصل دویم قانون اساسی ضمیمه شود بنده نمیتوانم قبول کنم بواسطه این که مجلس تنها نمیتواند اینکار رابکند این باید رجوع به افکارعامه شود مثل اینکه درمجلس عالی همین کار را کردند بعلاوه‌چنانچه آقا فرمودند اگر این‌راتوضیح نمایند باین معنی که بگوئید مقصود این است که یا بالاتفاق یا باکثریت این یك معنی مهملی خواهدبود که من راضی‌نمیشوم درقانون اساسی یك همچوچیزی را بنویسند وخواهش میکنم که این توضیح را نفرمایند بجهت اینکه چنانچه عرض کردم قرعه آن آلتی را میگویند که بواسطه آن استخراج مجهولات

می‌نمایند دراین صورت چطورمجلس میتواند طور دیگر تفسیر نماید عقیده بنده اینست که هیچ ممکن نیست این راقبول کنیم که مجلس یك چنین تفسیری نماید اعضاء کمیسیون هم چون اطلاع ندارند اینرا قبول‌نکنند واینکه‌نواب والامحمدهاشم میرزافرمانده که درمعنای لغوی یااصطلاحی یك لفظ اظهار عقیده نمی‌شود کردوباید ازروی کتب لغت معلوم نمودخیلی خوب ملتفت شده اند و بنده نمیتوانم تصور کنم که این معنی رابتوان بیك شخص عالم بعلم ادبیت نشان داد بجهت اینکه لفظ قرعه درلغت همان چیزی است که عرض کردم ودر اصطلاح شرع و غیر شرع وقتی که لفظ قرعه را استعمال میکنند یك معنای خاصی‌را ازآن اراده مینمایند وبنده چون اینمطلب رااساسی میدانم واهمیت میدهم و میدانم که دردوسه مجلس‌هم باتمام نخواهد رسید استدعا مینمایم مذاکره اینمطلب بماندکه درمجلس خصوصی تحقیقات و نظریات در آن‌بشود بلکه طوری بشودکه بقرعه نکشدو بالاتفاق اشخاصی را که واقف بمقتضیات وقت باشند انتخاب کنیم اگرچه این اشخاص تمامشان عالم به مقتضیات وقت هستند والبته کسانی راکه آقایان حجج الاسلام معرفی کرده اند مسلماً اطلاعات آنهاکافی است و شرایط ثلاثه دراین اشخاص موجود خواهد بود ولی اینکه‌تقاضا کردم‌درمجلس‌خصوصی‌مذاکرات‌بشودبرای اینست که چون تمام آقایان رافرداً فرد ماهانمیشناسیم درمجلس خصوصی مذاکره کنیم وهریك از آقایان هرکدام ازاین اشخاص راکه میشناسند به دیگری معرفی نمایند تاآنکه‌تبادل‌افکار کنیم وهریك‌پنجنفری راکه بالنسبه بمقتضیات وقت بیشتر واقفند بالاتفاق انتخاب نمائیم وباعتقاد بنده اگراین قسم بشود خیلی بهتراست وچنانچه معلوم شده است پنجنفررا خود آقایان حجج ازبین این اشخاص اسم برده اند خوب است اسامی آنها اگرحاضر است خوانده شود و به بینیم اگرمجلس موافقت دارد همان پنجنفررا انتخاب کنیم بهرحال بعقیده بنده این مطلب بزودی ختم نخواهد شد خوبست بگذاریم برای جلسه خصوصی دیگر بسته برای مجلس است.

حاج آقا — بنده گمان میکنم همان طور که عرض کردم مذاکره در این خصوص فعلا فایده ندارد وباید موکول‌بجلسه آتیه یایك‌جلسه خصوصی بشود والا اینجارا نمیتوان مجلس مذاکره ادبی قرار داده وازخصوصیات ادبیات مذاکره کنیم والابنده هم میتوانم مطابق عقیده کمیسیون ادلهٔ اولی خود را بیان کنم ومدلل بدارم که این لفظ چه معنی دارد این راپورت که خوانده شد عقیدهٔ کمیسیون بود و کمیسیون برعقیدهٔ که اظهار کرده خوبست قبل‌ازآنی که درمعنای قرعه مذاکره کنیم ابتداء درباره پنج نفر رای گرفته شود شاید دربارهٔ دوسه نفراتفاق‌آراء حاصل شود واگراتفاق درباره سه نفرحاصل شد بعد درباره سایرین اخذرای شود وبیك ترتیب دیگرهم برای تحصیل اتفاق درکمیسیون مذاکره شده وآن اینست که از مجلس یکعدهٔ انتخاب شودکه آن ها بنشینند وگفتگو بنمایند آنوقت باتفاق پنج نفر را انتخاب نمایند درحقیقت اتفاق مصنوعی میشود اینهم عیب ندارد یك شکل دیگر اینکه درخارج تحصیل آراء درحق پنجنفر کنیم آنوقت انتخاب نمائیم بهر یك ازاین دو قسم ممکن است انتخاب نمود مقصود اینست که حتی‌الامکان طوری شودکه به اتفاق آراء انتخاب نمائیم.

حاجی شیخعلی — این مطلب این قدر مذاکره لازم ندارد خوبست‌براپورت کمیسیون‌رای گرفته شود تامعلوم شودکه مجلس باعقیده کمیسیون موافقت دارد یاخیر.

(گفته شد مذاکره در این موضوع کافی نشده است.)

حاجی سید ابراهیم مدرسی - چنانچه فرمودند درآن اطاق که در خصوص اتفاق آراء مذاکره میشد دوسه قسم برای تحصیل آن گفته شد بعضی گفتندکه مجلس دوازده نفررا انتخاب نماید وبه آنها اختیار بدهدکه اینها بنشینند مذاکره کنندوپنج نفررا باتفاق انتخاب نمایند که اتفاق مصنوعی میشود یااینکه چنانچه گفته شد تحصیل آراء دربارهٔ پنج‌نفر ازخارج بنمائیم مقصود اینست که به نشینیم مذاکره کنیم بلکه بشود باتفاق آراء این پنج نفررا انتخاب نمائیم. یك پیشنهادی شده است قرائت میشود.

(آقا میرزا ابراهیم خان پیشنهاد ذیل را که ازطرف آقای افتخار الواعظین شده بودقرائت‌نمود)

(چون هیئت وزرای عظام جهت تقدیم پروگرام خودشان تشریف آوردند بنده پیشنهاد میکنم که مذاکره انتخاب هیئت نظار بروزدیگرموکول شود)

رئیس - حال باید باین پیشنهاد رأی گرفته شود.

(اغلب اظهار موافقت نموده گفتند لازم به اخذ رای نیست اکثریت تصویب می‌نماید.)

در این موقع شاهزاده اسدالله میرزا وزیر پست وتلگراف پروگرام هیئت وزراء را بقرارذیل قرائت نمودند.

(کابینه جدیدکه بتاریخ ۱۶ شهررجب تشکیل شده است پروگرام خودرا مطابق‌مواد ذیل‌بمجلس تقدیم می‌نمایند.)

۱ - اقدام فوری درجلب مستخدمین خارجه.

۲ - اصلاحات لازم در دوایر نظمیه و امنیه حسن اداره امور درایالات و ولایات مراقبت جدی در دفع مواد فسادیکه صلح و آرامی را درمملکت متزلزل نماید.

۳ - تهیه قوای نظامی که عبارت باشد ازیك اردوی جدید منظم ازنظر اسلحه ثلثه مرکب از (۶۶۰۰) نفر در مرکز واردووساخلو لازمه بطرز قدیم با اصلاحات ممکنه در ولایات که مجموع عده آنها از (۲۵) الی (۳۰۰۰۰) خواهند بود باسلحه جدیدکه باید خریداری شود.

۴ - اصلاحات امور مالیه و تعدیل در عمل مالیات واقدام فوری در تأسیس دیوان محاسبات مطابق قوانینی‌که از مجلس خواهد گذشت وتدارك وجهی برای مخارج ضروریه وکسربودجه و اجراء اصلاحاتی‌که‌درتکثیر عایدات وتفتیش مخارج‌ضرورت قطعی دارد.

۵ - اصلاحات لازمه در امور عدلیه و تنقیح قوانین وقواعد لازمه وحسن جریان امور درمحاکم وقبل ازآنکه قوانین راجعه بانتخاب رؤسا و اعضاء محاکم وضع شود وزیرعدلیه باید درانتخاب‌اعضاء اختیار تام داشته باشد که مادامی که قوانین وضع نشده است بتواند مسئولیت لازم برعهده بگیرد و اقدام فوری درتأسیس محکمه تمیز.

۶ - اصلاحات لازم درامور مدارس وفرستادن یك عده متعلمین برای تکمیل تحصیلات با معاینه عملیات بخارجه.

۷ - تقدیم لایحه درتشکیل [کنتی‌دتا] برای تنقیح قوانین‌جهة‌تقدیم بمجلس مقدس.

افتخار الواعظین - بنده میخواستم عرض کنم‌که امروز درموادابن پروگرام مذاکره‌نخواهد شد باید چاپ وتوزیع شودکه همه وکلاء ملاحظات و نظریات خود را در آن بکنند ودر جلسات بعد مذاکره شود.

ارباب کیخسرو - می‌خواستم عرض کنم درآنده‌فعه‌که‌کابینه تشکیل شد ابتدا وزیر تجارت‌را فراموش کردند تعیین و معرفی نمایند ولی بعد از چندی یکنفر را بوزارت تجارت معین کردند حالا میخواستم بدانم کابینه جدید برای وزارت تجارت خیالی کرده‌اند وکسی‌را درنظر گرفته‌اندکه معرفی نمایند یا خیر.

رئیس الوزراء — بنده گمان‌میکنم‌که این مسئله قابل گفتگواست وهیئت وزراء باید یکقدری در اینخصوص مذاکره نمایند و ببینند با اوضاع امروزه مملکت وزارت تجارت لازم است و تعیین وزیر تجارت را صلاح میدانند یا خیر؟

حاج آقا - امروز پروگرام دوم کابینه دولت جدید ایران است که بمجلس شورای‌ملی‌آمده‌است و بدیهی است‌که بعدازاینکه این پروگرام طبع و توزیع شد نظریات درموادآن خواهد شد ولی‌بنده گمان‌میکنم‌که دراینخصوص‌اگرمذاکره شود چندان اختلافی‌بین‌وکلاونمایندگان‌دولت‌نباشدمجلس‌هم‌قبول نماید ولی‌لازم می‌دانم‌این نکته اساسی را که‌همیشه دلم میخواست یك‌موقعی را پیدا کنم وعرض نمایم الان چون تااندازه مناسب میدانم عرض میکنم و گمانم این است تمام نمایندگان هم بامن همراه باشند وتصدیق نمایندکابینه قدیم در ابتدای‌تشکیل مجلس یك پروگرام مفصل مشروحی آوردند به مجلس تقدیم کردند و آن پروگرام از خارج و داخل‌موجب‌هزاران‌تحسین گردیدواگرآن‌پروگرام بموقع اجرا آمده بود گمان میکنم که تمام این مفاسدی که امروز بروز کرده و اسباب هزارگونه یأس گردیده رخ نمیداد وعلت‌آن این‌بود که‌مجلس غفلت کردکه اجرای آن پروگرام را ازکابینه‌جداً بخواهند و کابینه هم بکلی منصرف شد از اینکه یك پروگرامی به‌مجلس داده است که باید بموقع اجرا گذارد و ابداً یك قدم رو باجرا نرفتند معنی پروگرام کابینه وفایدهٔ آن اجرای آنست وتا آن پروگرام را که‌کابینه پیشنهاد می‌نماید مجری‌ننماید علاوه براینکه بهیچ سعادتی نایل نخواهد شددچار محظورات بسیار خواهدشد مثل اختلافات و حوادث تولید شده که واقعا اسباب یاس و ناامیدی باشد و امروزهم کابینه‌جدیدپروگرام‌خودرابمجلس آورده‌اند خواهش‌میکنم‌ازهیئت‌وزراء نه‌این که‌التماس کنم‌بجهة اینکه‌وظیفه‌ایشان‌است که این‌پروگرام‌راکه‌آورده‌اند مثل پروگرام سابق نباشد یعنی همین طوری که پیشنهاد کرده‌اند به‌موقع اجرا گذارند وبدانند اول

چیزی که‌وکلااز آنهامیخواهنداجرای این‌پروگرام است که باید عاجلا به‌موقع اجرا گذارده شود واین یك‌خدمت بزرگی است که وزرای ما اگر آن را انجام‌بدهند باین‌مملکت کرده‌اند و بواسطه اجرای آن میتوانند امتنان ملت و نمایندگان ملت را جلب نمایند ولی‌اگر بعنوان معمولی به‌مجلس بیایدیعنی فقط همان خواندن باشد وابداً وجود خارجی پیدا نکند آن وقت بنده نمیدانم چقدر مفاسد بیان کنم که بواسطه اجرا نشدن پروگرام تولید خواهد شد ولی انشاءالله امیدوارم که‌آنطور نشود دیگراینکه اگرچه‌بنده نمی‌توانم هنوز بالنسبه بوزراء سئوالی بکنم ولی میخواهم تمنا کنم که هیئت وزرای‌جدید خوبست یك‌عطف نظری و توجهی درباره شیراز و اوضاع حکومت آن بنمایند کددر واقع کارهای شاهزاده ظفرالسلطنه راجز بکارهای دورهٔ‌چنگیزی بچیز دیگر نمیتوان قیاس نمود.

فهیم الملك — اگر چه امروز داخل مذاکره مواد این پروگرام نمی‌شویم و باید طبع و توزیع شود ولی یك مسئله را لازم میدانم عرض کنم و آن اینست که کابینه سابق که پیشنهاد شد از یك مطلبی غفلت کرده بودند و نوشته نشده بود حالا در این پروگرام‌هم‌می‌بینم آن چیزی را که در پروگرام کابینه قدیم ذکر نشده بود باز در این پروگرام هم می‌بینم غفلت کرده اند و ننوشته‌اند آن راجع بترتیبات‌روابط با خارجه و اقدام در اخراج قشون خارجه است از این مملکت نشده‌که دراین پروگرام هم اسمی از این فقره برده نشده و این مسئله بکلی معوق مانده است و می‌خواستم بدانم هیئت وزرای‌جدید در این خصوص چه‌خیالی دارند مسکوت عنه‌بماند یا اینکه اقدامی خواهند نمود استدعا می کنم‌که آقای رئیس الوزراء یا وزیر امور خارجه‌اینمطلب را توضیح‌بفرمایند.

وزیرامورخارجه - بنده گمان می کنم که هیچ لازم نبود اینمطلب در پروگرام نوشته شود بجهة‌اینکه‌این وظیفه دولت است که‌حفظ‌روابط با دول متحابه را بنمایدوخصوصا دولت ما که‌همیشه این ملاحظه راکرده است و در خصوص اخراج قشون هم امیدواریم که با اقدامات دوستانه وزارت امور خارجه برودی اصلاح شود عقیده من اینست که خیلی زود تر موفق خواهیم شد و این هم از تکلیف این‌کابینه و بنده است که عاجلااقدام‌نمایم.

متین السلطنه - درباب‌پروگرام همانطوری که گفته شد در جزئیات آن بعد از طبع وتوزیع مذاکره خواهد شد ولی یك چیزی را هم بنده لازم میدانم یاد آوری نمایم که موجب مزیداتحاد مجلس باهیئت محترم وزراء است در آتیه وتصور می‌کنم‌خودکابینه هم تصدیق نمایند و آن راجع بمعاونین است و استدعا می کنم که همیشه معاونین مجلس را از خودشان خالی نگذارند و این‌مسئله خیلی اهمیت دارد و مستدعی هستم این مطلب را یاد داشت بفرمایندکه اسباب ازدیاد اتحاد مجلس‌با وزراء خواهد شد.

وزیرپست‌وتلگراف — یك اشارهٔ آقای حاج آقا کردندکه‌لازم‌است از طرف هیئت وزراء عرض کنم و آن اینست که این پروگرام مثل پروگرام کابینه سابق که فقط همان خواندن بود و ابداً اجرا نشد اگرچه بنده میخواهم در اینموقع ازکابینهٔ‌سابق طرفداری نمایم ولی لازم است‌عرض کنم که علت اینکه آن پروگرام سابقا اجرا نشد بواسطه زیادی مشغله ومحظوراتی‌بود که‌نتوانستند وقت خودشان را صرف اجرای‌آن پروگرام‌نمایند و این پروگرام چنانچه ملاحظه فرموده اید خیلی مختصر نوشته شده که بزودی بموقع اجرا گذاشته شود و امیدواریم که مجلس شورای ملی کمال همراهی را باهیئت وزراء داشته باشد امادر باب حضور معاونین وزراء درمجلس که آقای متین السلطنه فرمودند درجلسه وزراء هم در اینخصوص مذاکره شده انشاءالله بعد از معرفی‌شدن معاونین رسمی طوری قرار می دهیم که اغلب ایام یکی از وزراء یا معاونین ایشان درمجلس حاضر باشند.

کاشف - هرچند که وقت گذشته وحالاهم‌در مواد پروگرام مذاکره نخواهد شد لکن وظیفه ما است که ازهیئت وزراء بخواهیم که قوای مملکت را قوت بدهند وجلوگیری‌از بعضی فسادها که‌تولید شده است بنمایندوآن قوه‌انارشیست‌است‌ومخصوصاً استدعا می کنم که ازاینگونه مفسده هازود تر جلوگیری شودتا آنکه عموم مردم بتوانندبا کمال استراحت وآسایش باشند حتی نمایندگان هم نمی توانند باکمال استراحت اظهار عقیده نمایند آنچه درمکنون‌خاطر ایشان‌است اظهار بدارند بنابراین وظیفه هیئت وزراء است که دراینباب اقدام نمایند ازما همان گفتن است و خواستن از هیئت محترم وزراء که اجرا بکنند ورفع این تشویش بشود و این اوضاعی که پیش آمده است بکلی‌رفع شود و مردم آسوده باشند واین ترتیبی که در مسئله قتل حجة‌الاسلام پیش‌آمده است البته‌هیئت وزراء اقدام خواهند کرد که قتله پیدا شوند هنوز خاطر عموم آسوده نشده است و منتظر هستند همه روزه این وعده که ازطرف مجلس داده‌شد اجرا شوددیگر اینکه در خصوص وزیر علوم خوبست هیئت‌وزراء زودتر معین نمایند دراین پروگرام هم اسمی‌برده نشده است‌استدعا دارم‌زودتر وزیر علوم رابمجلس معرفی نمایند (وکیل التجار وعده ازنمایندگان اجازه نطق خواستند)

رئیس - وقت گذشته است مذاکره در پروگرام هم موقوف است با اینکه‌طبع و توزیع شود درخصوص قتله حجة‌الاسلام اگرسؤالی دارید بفرمائید.

وکیل التجار - بلی البته محتاج نیست که بنده اساساً شرح دهم که این هنگامه چقدر مؤثر بوده وتکلیف کابینه بوده است که از آن روزیکه داخل‌کار شده است اول‌کارشان این‌باشد که بدست آوردن و مجازات دادن قتله مرحوم حجة الاسلام رابرهمه‌کارهای خودشان مقدم بدارندآن روزبنده نطق‌مفصل کردم که‌این‌مسئله‌دو اهمیت فوق العاده دارد یك‌اهمیت شخصی است‌ویکی‌موضوعی اماهمیت شخصی که معلوم است اینکار که‌اتفاق‌افتاده است‌نسبت بیك‌شخص محترم بزرگواری که واقعاً میتوان‌شخص اول‌مملکت درپیشرفت اساس مشروطیت شمرد و اما مسئله موضوعی عمل قتل است که این‌عمل درهرزمان در اینمملکت ودر همه‌جا بد است خصوصاً در ایران همینطور که آقایان گفتند اولا قتله و اشخاصیکه مرتکب فساد میشوند پیدا شود و ریشه این اشخاص مفسد را قلع‌وقمع نمایند بعقیده من تااین اشخاص‌پیدا نشده وقلع وقمع نشوند داخل‌هیچ‌اصلاحاتی‌نشویم و حالا از وزارت داخله‌سئوال میکنم‌چه اقدامی‌دراینباب کرده‌اند چون هنوز ماشنیده ایم در خارج و یا در جراید چیزی نوشته شده باشد که‌زیر داخله واداره نظمیه چه اقدامی کرده و چه نتیجه گرفته شده و ما گمان میکردیم که مدعی گرفتار شده حالا نمیدانم چه اقدامی شده توضیح بفرمائید چه اقدام شده و که را دستگیر نموده اند که‌اسباب امیدواری و اطمینان ملت بشود و حال آنکه اگر یکنفر متعارفی کشته میشد در زمان سابق فوراً هر جائی بهر کسی ظن میبردند میگرفتند تا اینکه عامل این کار پیدا و مجازات شود.

وزیرداخله- دراینکه قتل‌مرحوم‌حجة‌الاسلام یك‌کاربزرگی‌بوده‌است دراین‌مملکت محل هیچ‌حرف نیست ووظیفه وزارت داخله است‌که آنی‌غفلت ننماید محل کلام نیست دوسه روز است‌که‌ما داخل‌کار شده ایم وترتیبی‌که قرار داده‌ایم برای اینکار اول ترتیب و تنظیمی برای نظمیه بودکه در اول جلسه وزراء مذاکره شدکه اساس نظمیه وامنیه‌را از روی قواعد اساسی مرتب نموده‌که زودتر از روی آن ترتیب اقدامات نمائیم ومسیو یفرم خان هم‌متعهد شده است که‌قاتل را دستگیر نماید واین مسئله‌را خیلی دنبال کرده‌ایم‌ومخصوصاً صورت اقدامات راخواهیم فرستاد وآقای رئیس‌الوزراء امروز خواستند که‌یك کمیسیون (۱۰) نفری فوق‌العاده ازطرف مجلس انتخاب شود تاآنکه درکار نظمیه و امنیه تبادل افکار نمایند و اقدامات هیئت وزراء معلوم‌شود.

وکیل التجار — اینمسئله البته‌خیلی خوب است واساساً نظمیه و امنیه را ترتیب دادن یك کار خیلی خوبی است بنده‌گمانم اینست که نظمیه و امنیه منظمی داریم‌که این‌وقعهٔ که‌در یکساعت ونیم ازشب گذشته اتفاق بیفتد و کسی طرف سوء ظن هم واقع نشود بتوانند دستگیر نمایند البته تأکید میکنم در اینکه گرفتاری قتله منوط باساس نظمیه وامنیه‌نباشد خیلی زودتر باهمین نظمیه اقدامات شود.

وزیرداخله - سیستم مملکت تغییر کرده‌است امروز نمیتوان مثل سابق پسر عموی مادر فلان را گرفت که این محل سوء ظن است یا خانه برادر یك کسی‌را خراب کردکه این محل‌سوء ظن است‌اقدامات امروزه غیراز سابق است نظمیه طوری باید اقدام وتفتیش نمایدکه در گرفتاری صدنفر اقلا هشتاد نفر موفق بشود وکار نظمیه هم علنی‌نیست که در روزنامه نوشته شود اگر بناشودکه در روزنامه طبع‌شود آن اشخاص‌راکه بایددستگیرنمایندفرار خواهند کرد چه می‌دانید شماکه نظمیه مشغول چه‌کاراست.

وزیرپست وتلگراف — ازطرف هیئت

وزراء کمیسیون (۱۰) نفری تقاضا شده است که امروز انتخاب شود.

رئیس - رئیس‌الوزراء یك کمیسیون ده‌نفری تقاضا میکنند برای بعضی مذاکرات (اکثر گفتند انتخاب شود)

(ورقه توزیع واخذ رأی شد مستخرجین آقای ضیاء الممالك وحاج آقا و آقا شیخ اسدالله برای استخراج آراء باطاق دیگر رفتند.)

رئیس - دستور جلسه آتیه طرح ارباب کیخسرو راجع بکمیسیونها.

قانون اداری معارف — رأی آخری بودجه مجلس شورایملی

حاج آقا - این قانون که نوشته‌شده ودست ما داده شده مثل قانون دیوان محاسبات که طبع و توزیع شده است آنرا هم جزء دستور قرار دهید.

(مجلس سه‌ربع ازظهر گذشته ختم گردید)

جلسه ۱۲۵

صورت مشروح روز سه‌شنبه ۲۶ شهر رجب ۱۳۲۸

مجلس یکساعت قبل ازظهر در تحت ریاست آقای ذکاءالملك تشکیل شد

صورت مجلس روز سه‌شنبه را آقای معاضدالملك قرائت نمود.

رئیس - از بابت صورت مجلس ملاحظاتی اگر هست بفرمائید

ارباب کیخسرو - در آن روز بعضی مذاکرات ازبابت پرو کرام شد که بنده آنها را اساسی میدانم از جمله درباب اخراج قشون روس با هیئت وزراء گفتگو شد ووزارت خارجه جواب دادند که اقدامات لازم بعمل خواهد آمد وبه گمان بنده باید درصورت مجلس نوشته شود که در موقع خودش شده باشد وحال آنکه هیچکدام ازآنها نوشته نشده

آقاشیخعلی - بنده تا امنیت حاصل نشود اعتقادی بصورت مجلس ندارم باید هیئت وزراء رابخواهیم وتکلیف را معین کنیم

رئیس - همینطور که مذاکره شد امروز باید وزراء بیایند و تکلیف امنیت این شهر را معین نمایند وبرهمه کس معلوم است که‌جای هیچ مذاکره نیست دستوری از برای جلسه امروز معین شده بود ولی گمان نمیکنم که مجلس شورای ملی حاضر باشد که داخل مذاکره بشود (گفتند صحیح است) وهمینطور که اینجا مذاکره شد باید وزراء بیایند اینجا و تکلیف امنیت شهر را معین نمایند و همینطورهم بآنها اخطار شده است [در اینموقع چون بعضی اجازه نطق خواستند رئیس اجازه نداده اینطور آنهارا متقاعد ساخت]

رئیس — اگر فرمایشاتی است که‌خارج از این موضوع است همینطوریکه تصدیق شد لازم نیست و اگر درخصوص همین موضوع باشد گمان نمیکنم حالا فایده داشته باشد خوب است داخل در آن موضوع نشویم تاوقتیکه وزراء تشریف بیاورند [جائی که عیان است چه حاجت به بیان است] نمیدانم چه میخواهید بفرمائید اگرهم مجلس بخواهد مذاکره کند بنده مانع نیستم.

عزالملك — اگر وزراء تشریف نیاورده‌اند اینجا ساکت نشستن چه فایده دارد پس خوب است ده‌دقیقه تنفس داده شود

معززالملك - تنفس هم نباید کرد

رئیس - مذاکره را اگر مجلس صلاح میداند بنده ممانعتی ندارم ولی ازبرای خودمان که نباید مذاکره کنیم وزراء باید حاضر باشند که نتیجه از آن گرفته شود [گفتند صحیح است.]

حاجی آقا - الان یکساعت یا یکساعت و ربع است که مجلس منعقد شده است وبااینکه ازصبح بانها تلفون شده است و مجلس بجهة حضور آنها منتظر است که بیایند وداخل مذاکره شود هنوز تشریف نیاورده‌اند با اینکه پریروز مذاکره شد که هر روز خود وزراء یایکی ازمعاونین آنها باید در مجلس حاضر باشند و امروز با این ترتیبی که پیش آمده است میبایستی که خودشان صبح اینجا حاضر شوند ولازم باخطار نباشد برعکس الان مدتی است بآنها تلفن شده است وتشریف نیاوردند خوب است مجدداً بآنها باتلفون اخطار شود که زودتر بیایند

ارباب کیخسرو — الان حرکت کرده‌اند

(نیم ساعت مجلس درحال سکوت منتظر ورود کابینه بودند وکابینه تقریبا نیم‌ساعت قبل‌از ظهر به مجلس تشریف آوردند.)

رئیس — محض اطلاع آقایان وزراء عظام باید عرض کنم که امروز مجلس شورای ملی که منعقدشد هیچ‌حاضر نشد برای اینکه شروع بدستور نمایند وهمین‌طور منتظر ورود آقایان وزراء بودند و گفتند که ما تا امنیت این شهررا کاملا اطمینان پیدا نکنیم نمیتوانیم داخل هیچ دستوری بشویم.

شیخ‌الرئیس - صحیح است.

میرزا اسدالله‌خان — همین طوری که گفته شد امروز واقعاً دیگر وقت است که ما از حرف بگذریم و به عمل به پردازیم وهمینطور که گفته شد تمام را بحرف پرداختیم ما می خواهیم به نرخ روزنان بخوریم امروزه دو مطلب بزرك پی‌درپی بماروی آورده است که واقعاً هرچه بخواهیم تدارك این کاررابکنیم نمی‌توانیم یکی از آنها شهادت مرحوم حجة‌الاسلام بهبهانی بود که با آن خدماتی که بمشروطیت کرده بود باآن ترتیب دنائت کارانه که هنوز مارا عزا دار کرده وهنوز عزای اولی تمام نشده یك عزای ثانوی که هرکز برقلب آزادیخواهان ازاین زخمی که بواسطه این مصیبت واردشد مرهم گذاشته نخواهد شد بماروآورده آن قتل این جوان ناکام (آقامیرزا علی محمدخان) این آزادی خواهی است که دیشب در خیابان لاله زار کشته شده است این است که امروز دیگر مقتضی نمی‌دانیم که بیش از این حرف بزنیم وواقعاً تأسف هم چاره کار را نمی کند بنده می‌بینم تمام وکلا و وزراء یکقصد دارند وآن بقای این وطن است وتا امروزا گر دشمن این مملکت را نمی‌شناختیم ومیگفتیم این کارهارا مستبدین میکنند امروزمی توانم بگویم که دشمن این مملکت را شناختیم و اگر سایر آقایان نمی‌شناسند بآنها معرفی می‌نمایم دشمن این مملکت امروز (موزر) است و تاامروز اگر مستبدین را دشمن خودمی‌دانستیم امروز می‌بینیم همان اشخاص که دشمن واقعی این مملکت و استقلال ما هستند واین اشخاص یکی دونفر درمیان دعواتحریك وازدیاد فتنه میکردند دو دسته باهم تصادف کرده این هنگامه را راه بیندازدامروز کسانی که اسباب تولید اینگونه مفاسدهستند ولی هر کس باشدخواه وزیر باشد خواه وکیل هر کس برای این مملکت مضر باشد باید برداشته‌شود وباید هیچ مقصدی‌را دربرابر چشم خود نه بینیم وهیچ ملاحظه نکنیم مثل کسانیکه خواستند مملکتشان منظم و مرتب باشد هیچ ملاحظه نکردندوهر کدام‌را که‌مضر می‌دانستند از میان برداشتند همینطور هم ملت‌ما باید آن‌طوری که لازم است مشروطیت را حس کند مثل آنکه عثمانی‌هادر مقابل مشروطیت خودشان هیچ کس نمی شناسند در این مملکت میگفتیم مستبدین نمی گذارند مملکت ما آرام بگیرد و امروز چنانچه گفته شد می بینیم همان اشخاصی که عکس آن هارا میبوسیدیم دشمن واقعی این مملکتند واقعاً اول دشمن این آب وخاك هستند هرروزاین مفاسدتکرار میشود واگر امروزهم چنین ساکت بماند و بماست مالی بگذرانند کاربجائی خواهد رسید که وکلاء ابداً نتوانند حرکت کنند پس پارلمان باید متحد شوندو باهمان قوهٔ بزرگی که دوعفریت بزرك راکه یکی استبداد ودیگری ارتجاع بود امروز باهمان قوه عفریت ثالث راباید برداشت که امروز با کمال بی شرمی ازبرای این مملکت تولید میشود باید همه متحد شویم ومرکزیت بکابینه داده شود امروز باید تمام وکلاء وزراء اتحاد داشته باشند وتمام قواشان رابوزراء بدهند اگر پول دارند اگرحب وطن‌پرستی دارند هرچه دارند تفنك دارند فشنك دارند به کابینه بدهند دشمن راکه نمیتوان با او بدرستی رفتار کرد یك کسی راکه ماحس میکنیم می بینیم که یك شخص رابرای آزادی واستقلال مملکت کار میکند اورا بکشند برخلاف همه چیز رفتارمیکند چاره او کشتن و برداشتن است اینکه میگویند درقانون مشروطیت باید آدم رابرد واستنطاق کرد وقتی که من می بینم یك کسی رامیگیرند ودوساعت دیگرهم نمی توانیداو راحبس کنید وهر کس که بعد از (۲۴) ساعت پلیس باو بگوید خلع سلاح بکند نکرد بکشد هرچند من باشم — ولو وکیل باشد - وزیر باشدهر کس باشد (گفتند صحیح است) امروزنگاهداری این مملکت و سعادت برداشتن اینها است واین بسته باین است که جداً کاربکنیم وملاحظه نکنیم و نگوئیم که این بسته من وآن بسته بدیگری است و مثلا نگویند ما با فلانی در رشت باهم بودیم آن دیگری در تبریز اشخاصی راکه می بینیم (موزر) دارند ودر خیابان ها و بازارها میگردند اول این رابایدازمیان برداریم و بهیچ کاردیگر در واقع نپردازیم شروع و عجله نکنیم تااین دشمن را از بین برداریم وواقعاً اگر امروز دراین خصوص کوتاهی کنیم اول خائن بشمار میآئیم امروز نگاهداری این مملکت بپرداشتن آن هائی است که منتهای بی ناموسی را بما کرده اند امروز می گوئیم خائن آن کسی است که بخواهد اقتدارات وزراء درمملکت کاسته شود خائن آنکسی